
Vera TOMANIĆ

JEVREJKA U BEOGRADU

Vera Tomanić je rođena 9. januara 1917. godine u Bistrincima kod Osijeka od majke Elze, rođene Grinvald, i oca Pavla Bluma. Ima mlađu sestru Lili, udatu Alpar koja privremeno živi u Frankfurtu.

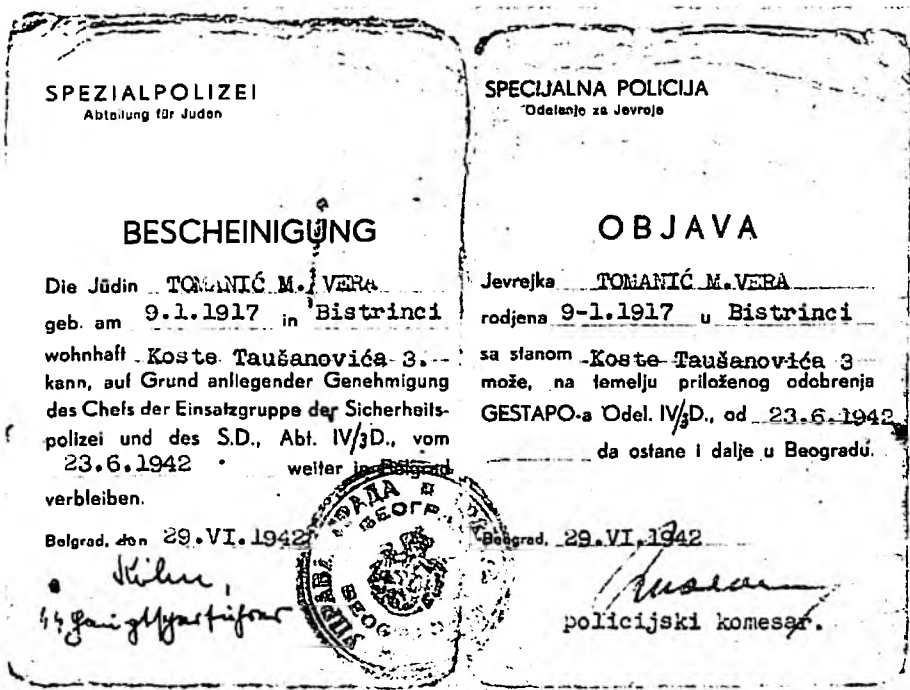
U holokaustu su, od najuže familije, stradali otac, majka, baka Eleonora Grinvald i mamina sestra Berta. Živeli su svi u istom domaćinstvu.

Posle rata se kao supruga aktivnog oficira bavila poslovima u domaćinstvu i vaspitanjem dece. Ima kćer Mirjanu rođenu 1941, sada je dečiji lekar, i sina Rodoljuba, sedam godina mlađeg, koji je inženjer geodezije, četvero unučadi i praunuka Stefana koji je rođen u Jerusalimu.

Zovem se Vera Tomanić, rođena Blum, a potičem iz jevrejske porodice iz okoline Osijeka. U kući su poštovani svi jevrejski praznici; otac je bio veoma pobožan.

Udajom za Srbina 1939. godine dolazim u Beograd. Tu me zatiču bombardovanje 6. aprila 1941. i početak rata i okupacija Srbije. Bila sam pred porođajem i zato sam otišla kod roditelja u Osijek da se tamo porodim. Zatekla sam sličnu situaciju: vladavinu ustaške NDH i Nemaca i sve ono što ta vlast donosi za Jevreje, što znači nošenje žute trake, paljenje sinagoga, hapšenja talaca i odvođenje prve grupe Jevreja u logor Jasenovac.

Početakom 1942. vratila sam se u Beograd u kojem nije više bilo slobodnih Jevreja. Na poziv nemačkih vlasti da se Jevreji moraju prijavljivati odazvala sam se i dobila žutu traku koju sam morala nositi. Pošto mi je muž kao aktivni oficir stare Jugoslovenske vojske bio zarobljenik u Nemačkoj dobila sam specijalnu legitimaciju od „Specijalne policije – Odeljenje za Jevreje“, a na osnovu odredbe Gestapoa za Srbiju. S tim dokumentom mi je dozvoljeno da boravim u Beogradu, uz naređenje da ne smem napustiti grad ni mesto stanovanja. Ovaj dokument sam dobila u Ulici Džordža Vašingtona br. 21, a overen je i u Feldskomandaturi (današnja zgrada Narodnog muzeja kod Narodnog pozorišta). Za dete, kćer Mirjanu, nisam imala nikakav dokument, pa sam je

Objava iz 1942. kojom se, na osnovu odobrenja Gestapoa, Veri Tomanić dopušta dalji boravak u Beogradu. Objava je jedini dokument koji je ona sačuvala iz vremena okupacije grada

zbog toga morala kriti. Tek sam 16. oktobra 1943. od Predsedništva ministarskog saveta – Odseka za zbrinjavanje zarobljenika, za sebe i jednu osobu starosti ispod šesnaest godina dobila legitimaciju koja mi je omogućila da se slobodnije krećem, a dobila sam je kao žena ratnog zarobljenika Mirka Tomanića.

U stanu u kojem sam živela je svakog meseca po nekoliko puta dolazila kontrola da proveri da li nekoga ne skrivam, a kontrole su uvek obavljane noću. Moja sloboda je bila veoma ugrožena: i najmanja sumnja bila bi dovoljna da sa detetom budem sprovedena u logor. Stoga sam iz kuće odmah sklonila radio da me ne bi osumnjičili da slušam radio London ili neku drugu „neprijateljsku radio-stanicu“.

Viđala sam moje sunarodnike Jevreje na ulicama kako pod nemačkom stražom raščišćavaju ruševine od bombardovanja. Viđala sam i oglase o streljanju Jevreja kao odmazdu za razne diverzije. Na jednom takvom oglasu naišla sam na ime mog rođaka Ernesta Grinvalda koji je stanovao u Ulici Strahinjća Bana.

Četiri generacije porodice – fotografija poslata 1942. Verinom suprugu Miloradu, koji se nalazio u zarobljeništvu u Nemačkoj

Kada su u junu 1942. dovedena šestorica obolelih oficira Jevreja iz zarobljeničkih logora u Nemačkoj saznala sam da je među njima i moj poznanik apotekar Bela Gutman. Posetila sam ga više puta u bolnici i pokušala da organizujem njegov odlazak u Osijek pošto su osječki Jevreji u to vreme još uvek bili na slobodi. Međutim, ta grupa je posle nekoliko dana odvedena i pobijena.

Život u Beogradu za vreme okupacije bio je zaista težak ne samo usled materijalnih razloga nego i zbog potpune nesigurnosti. Da bih imala od čega da živim rasprodala sam sve što se moglo unovčiti. Uprkos teškoćama uspevala sam da ocu šaljem pakete u koncentracioni logor Jasenovac, ali posle dva ili tri meseca pošto se prestao javljati i ja

sam prestala da mu šaljem pakete. Majci nisam mogla da pošaljem ni prvi paket jer je odmah po dolasku u logor Stara Gradiška ubijena sa ostalim ženama iz Osijeka. Za sve vreme rata slala sam pakete mužu u zarobljenički logor. Tako je prolazio moj život u godinama rata, u brizi i strahu za sebe i dete, za moje u logoru, za muža u zarobljeništvu.

U Srbiji su jedino Jevrejke iz mešovitih brakova ostale na slobodi. Jevreji oženjeni Srpkinjama odvedeni su odmah 1941. i pobijeni. Roditelji i šira porodica od oko sedamdeset članova odvedeni su u Jasenovac, Staru Gradišlu i Poljsku, a porodica moga oca stradala je u Mađarskoj.

Posle oslobođenja se živa vratila jedino moja sestra Lilika.

Ostao mi je i čuvam jedino ovaj dokument s kojim sam kao Jevrejka preživela u okupiranom Beogradu.

Spomenik beogradskim Jevrejima stradalim u Drugom svetskom ratu, podignut na Dorćolu, na obali Dunava, rad vajara Nandora Glida (Snimila: Malvina Humski)